

**МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор з науково-
педагогічної роботи ДЗ «ДЕА»

_____ С. Фінін

«20» _____ 2020 р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ОХОРОНА

Підготування магістрів
у галузі знань 19 – архітектура і будівництво
спеціальності – 193 – геодезія та землеустрій

Київ-2020

Навчальна програма навчальної дисципліни «Земельні ресурси та їх охорона» для здобувачів вищої освіти на другому (магістерському) рівні за спеціальністю 193 – геодезія та землеустрій / освітньо-професійною програмою «Землеустрій та адміністрування землекористування».

Розробник: Будзяк О.С., доктор економічних наук, професор

Програму рекомендовано на засіданні кафедри екологічного моніторингу, геоінформаційних та аерокосмічних технологій

Протокол № 9 від 20.07.2020 р.

Завідувач кафедри Шевченко Р.Ю.

ПОГОДЖЕНО

Директор ННІ екологічної безпеки та управління

20.07.2020 р. О.А.Улицький

Програму схвалено на засіданні Вченої ради Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління (Протокол 4-20 від 27.10.2020 р.).

ВСТУП

Програму вивчення навчальної дисципліни «Земельні ресурси та їх охорона» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 193 – геодезія та землеустрій у галузі знань 19 – архітектура та будівництво.

Предметом навчальної дисципліни є земельні ресурси України, державне адміністрування в сфері охорони земель та заходи охорони земель при здійсненні господарської діяльності.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Земельні ресурси - основа національного багатства країни

Змістовий модуль 2. Основи формування державної політики у сфері охорони земель

Змістовий модуль 3. Напрями охорони земель при здійсненні господарської діяльності

1. Мета та завдання навчальній дисципліні

1.1. **Метою викладання** навчальної дисципліни «Земельні ресурси та їх охорона» є надання необхідного обсягу знань про стан земельних ресурсів України; деградацію земель і деградаційні процеси в ґрунтовому покриві і заходи з їх мінімізації; повноваження органів влади в галузі охорони земель, державний контроль за використанням земельних ресурсів для забезпечення їх раціонального використання, що є фундаментальною основою для фахівця в галузі землеустрою та кадастру.

1.2. **Основними завданнями** вивчення дисципліни «Земельні ресурси та їх охорона» є ознайомлення магістрів з:

- сучасним екологічним станом земельних ресурсів України;
- нормативно-правовою базою у сфері охорони земель;
- засадами державного адміністрування в сфері охорони земель;
- державним контролем та системою заходів у сфері охорони земель;
- державними стандартами та нормативами у сфері охорони земель;
- питаннями охорони земель при здійсненні господарської діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- об'єкти охорони земель та нормативно-правову базу охорони земель;
- структуру земельного фонду України, кількісний і якісний стан земель;
- засади державного адміністрування;
- принципи державної політики у сфері охорони земель;
- повноваження органів влади у сфері охорони земель;

- стандарти та нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів;
- порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель.

вміти:

- аналізувати стан земельних ресурсів на основі статистичних даних Держкомстату;
- виявляти проблеми та пропонувати заходи охорони земель від забруднення відходами сільського господарства, гербіцидами та пестицидами, охорони земель від забруднення промисловими відходами та екологічно небезпечними хімічними елементами, а також від забруднення комунально-побутовими відходами;
- визначати рівень «землеробської освоєності» та її вплив на використання та охорону земель;
- оперувати ґрунтозахисними системами землеробства та знати особливості їх впровадження на землях сільськогосподарського призначення;
- приймати управлінські рішення у сфері охорони земель.
- оперувати ґрунтозахисними системами землеробства та знати особливості їх впровадження на землях сільськогосподарського призначення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 год./ 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль I

Змістовий модуль 1.

Земельні ресурси - основа національного багатства країни

Тема 1. Земля – як об’єкт охорони

Предмет, метод і завдання курсу «Земельні ресурси та їх охорона». Поняття «земля», «земельні ресурси». Об’єкти охорони земель. Суб’єкти охорони земель. Історія формування земельних відносин України. Вплив антропогенних факторів на стан земельних ресурсів. Поняття «деградація земель», «деградація ґрунтів». Земельні ділянки, що відносяться до деградованих. Перелік несприятливих деградаційних процесів. Площа поширення деградованих земель. Фактори деградації земель.

Поняття «охорона земель». Захист та збереження земельних ресурсів. Нормативно-правова база охорони земель. Закони України: «Про охорону земель», «Про екологічну мережу», «Про землеустрій».

Тема 2. Земельні ресурси їх стан та причини деградації

Земельні ресурси України. Сучасний стан земельного фонду України. Причини та фактори загроз земельним ресурсам. Поняття «ґрунт», «гумус».

Природна родючість ґрунтів та висока продуктивність земель – основа національного багатства держави. Система правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості ґрунтів.

Особливості формування земель сільськогосподарського призначення, як об'єкту використання та охорони. Сільськогосподарські угіддя та несільськогосподарські угіддя. Структура сільськогосподарських угідь країни загалом та в розрізі природних зон. Охорона земель при здійсненні господарської діяльності. Землеробська освоєність та її вплив на екологічний стан сільськогосподарських земель. Рекультивация і консервація земель. Моніторинг земель і ґрунтів. Стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів.

Змістовий модуль 2.

Основи формування державної політики у сфері охорони земель

Тема 3. Державне адміністрування в галузі охорони земель

Основні принципи державної політики у сфері охорони земель. Правове регулювання у сфері охорони земель: Конституція України, Земельний Кодекс, Закон України «Про охорону земель» тощо.

Органи, які здійснюють правове регулювання в галузі охорони земель. Повноваження законодавчої влади в галузі охорони земель, зокрема: повноваження Верховної Ради в напрямі визначення засад державної політики та затвердження загальнодержавних програм по використанню та охороні земель; повноваження органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних та обласних рад) в галузі охорони земель в напрямі забезпечення реалізації державної політики щодо використання та охорони земель тощо.

Повноваження органів виконавчої влади в галузі охорони земель, зокрема повноваження Кабінету Міністрів, спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади та місцевих державних адміністрацій в галузі охорони земель. Повноваження Міністерства енергетики та захисту довкілля, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки. Повноваження Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, що забезпечує формування і реалізує державну політику в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Тема 4. Контроль та система заходів у галузі охорони земель

Поняття державний контроль. Порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель. Державний контроль за додержанням вимог законодавства про охорону земель Міністерства енергетики та захисту довкілля, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечує реалізацію державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного

середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Державний контроль за використанням та охороною земель Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі та у сфері земельних відносин, проводить моніторинг родючості ґрунтів та агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення. Громадський контроль громадських інспекторів за використанням та охороною земель. Самоврядний контроль сільських, селищних, міських, районних та обласних рад за використанням та охороною земель.

Державна комплексна система спостережень. Агрохімічне обстеження ґрунтів. Розробка загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель. Першочергові та перспективні заходи з охорони земель. Документація із землеустрою в галузі охорони земель. Схеми землеустрою, техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, робочі проекти землеустрою. Створення екологічної мережі. Складові структурних елементів екомережі. Здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель. Економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів: податкові та кредитні пільги, звільнення від сплати податку за землю, застосування прискореної амортизації тощо.

Модуль II

Змістовий модуль 3.

Напрями охорони земель при здійсненні господарської діяльності

Тема 5. Державні стандарти та нормативи в галузі охорони земель

Нормативні документи в галузі охорони земель. Система стандартів в галузі охорони земель: ДК 004:2008 «Український класифікатор нормативних документів». Класи стандартів в галузі охорони земель: загальні положення, термінологія, стандартизація, документація; захист довкілля та здоров'я, безпека; сільське господарство. Групи та підгрупи стандартів в галузі охорони земель.

Поняття «норматив». Нормативи в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів. Поняття «забруднення ґрунтів», «гранично допустима концентрація забруднюючих речовин». Нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів: гранично допустимі концентрації у ґрунтах хімічних речовин, залишкових кількостей пестицидів і агрохімікатів, важких металів тощо; максимально допустимі рівні забруднення ґрунтів радіоактивними речовинами. Нормативи якісного стану ґрунтів. Нормативи оптимального співвідношення земельних угідь: оптимальне співвідношення земель сільськогосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, історико-культурного, рекреаційного призначення, а також земель лісового та водного фондів; оптимальне співвідношення ріллі та багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ, а також земель під

полезакисними лісосмугами в агроландшафтах. Нормативи показників деградації земель та ґрунтів: показники гранично допустимого погіршення стану і властивостей земельних ресурсів внаслідок антропогенного впливу та негативних природних явищ; нормативи показників інтенсивності використання земель сільськогосподарського призначення.

Тема 6. Охорона земель при здійсненні господарської діяльності

Охорона земель і ґрунтів від забруднення небезпечними речовинами та забруднення відходами. Охорона земель при застосуванні пестицидів і агрохімікатів.

Охорона земель при здійсненні меліорації. Охорона родючості ґрунтів при використанні осадів стічних вод. Охорона земель при веденні водного господарства та особливості охорони земель водного фонду, наданих для рибогосподарських цілей.

Охорона земель при веденні лісового господарства. Охорона земель оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення. Охорона земель при спорудженні та експлуатації лінійних інженерних споруд та технічних засобів. Охорона земель у процесі містобудівної діяльності та при застосуванні нових технічних засобів і технологій. Фінансування в галузі охорони земель і ґрунтів. Відповідальність за порушення законодавства України про охорону земель.

3. Рекомендована література

Основна

1. Екологія землекористування: навч. посібник / А.М. Третяк, О.С. Будзяк, В.М. Третяк, О.С. Дорош, В.М. Будзяк, Ю.О. Юречко; за заг. ред. Третяка А.М. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 178 с.
2. Будзяк О.С. Екологічнобезпечне використання земель: теоретичні та практичні аспекти : [монографія] / Будзяк О.С. - К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – 326 с.
3. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк Р.А. Землевпорядне проектування: впорядкування землеволодінь і землекористувань та організація території сільськогосподарських підприємств. – Навчальний посібник, ч.3 (*Гриф Міністерства науки і освіти України*) / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Р.А. Третяк // Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. –172 с.
4. Закон України «Про охорону земель» № 962-IV від 19 червня 2003 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 29. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
5. Закон України «Про землеустрій» № 858-IV від 22 травня 2003 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 36. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.
6. Земельний кодекс України № 2768-III від 25 жовтня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 3–4. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

7. Закон України «Про екологічну мережу України» № 1864-IV від 24 червня 2004 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2004. - № 45. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/annot/1864-15>.

8. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25 червня 1991 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1991. - № 41. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

9. Український класифікатор нормативних документів ДК 004:2008, затверджено та надано чинності наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 26 серпня 2008 року № 301 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НАU-Online. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=va301609-08> ГОСТ 1.1 – 2002

10. Межгосударственная система стандартизации. Термины и определения [Електронний ресурс] // Строительные нормативы: Официальный сайт. – Режим доступу : <http://vsenip.com/Data1/11/11362/index.htm>

Додаткова:

1. Ефективність екологобезпечного користування землями України в ринкових умовах / Д.С. Добряк, В.М. Будзяк, О.С. Будзяк // Економіка України, 2013. № 7. - С. 83–94.

2. Будзяк В. М. Економіко-екологічні основи ефективного сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / В. М. Будзяк. – К., 2008. – 42 с.

3. Пріоритети розвитку рентної політики в сільському господарстві / В.М. Будзяк, О.С. Будзяк // Економіка АПК, 2009, № 4. - С. 12-16

4. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Моніторинг біржового ринку/науково-аналітичний журнал. – Випуск 7(26) липень 2014 р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://memjournal.agrex.gov.ua/wp-content/uploads/2015/02>.

5. Ботезат О. П. Зарубіжний досвід як крок до реалізації земельної реформи в Україні // [Електронний ресурс] / – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2016/26.pdf

6. Третяк А. М. Наукові основи землеустрою. Навчальний посібник.- К.: ТОВ ЦЗРУ, 2002. – 342 с.

7. Третяк А.М. Землепорядне проектування: теоретичні основи і територіальний землеустрій: навч. посіб. / А.М. Третяк. – К. : Вища освіта, 2006. – 528 с.

8. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування : [монографія] / А.М. Третяк. – Херсон : Грінь Д.С., 2012. – 440 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Бально-рейтингова система оцінювання якості навчально-пізнавальної діяльності студентів розроблена у відповідності із загально методичними

рекомендаціями щодо розробки та застосування рейтингових систем оцінювання успішності студентів з навчальних дисциплін «Положення про рейтингову систему оцінювання успішності студентів». Сутність РСО з дисципліни, права та обов'язки студентів, тобто всі правила застосування РСО, доводять до студентів на першому занятті з дисципліни.

Рейтинг студента складається з балів, що отримані за відповіді на практичних заняттях, експрес-контролі на практичних заняттях, балів по МКР та реферату.

Розрахунок шкали R рейтингу:

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$R_c = 100 \text{ балів}$$

Студенти, які набрали протягом семестру рейтинг з кредитного модулю менше 60 балів, зобов'язані виконувати залікову контрольну роботу.

Студенти, які набрали протягом семестру необхідну кількість балів ($RD \geq 60$), мають можливості:

- отримати залікову оцінку (залік) так званим «автоматом» відповідно до набраного рейтингу;
- виконувати залікову контрольну роботу з метою підвищення оцінки;
- у разі отримання оцінки, більшої ніж «автоматом» з рейтингу, студент отримує оцінку за результатами залікової контрольної роботи.

Для отримання студентом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) його рейтингова оцінка переводять згідно із таблицею:

RD	Оцінка ECTS та визначення	Оцінка традиційна
90...100	A	Відмінно
85...89	B	Добре
75...84	C	
70...74	D	Задовільно
60...69	E	
$RD < 60$	FX	Незадовільно
$RD < 40$	F	не допущений

5. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностика та оцінювання оволодіння студентами тем навчальної дисципліни відбувається під час аудиторних занять, індивідуальної та самостійної роботи згідно з навчальним планом.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочою навчальною програмою для засвоєння студентами під час самостійної роботи, виносять на поточний та підсумковий контроль поряд із навчальним матеріалом, який опрацьовують під час аудиторних навчальних занять.

Викладач призначає щотижневі індивідуальні консультації для того, щоб студенти могли з'ясувати свої питання стосовно даної дисципліни.

Лектор також здійснює консультації через мережу Інтернет. Студенти мають електронну адресу лектора і можуть таким чином отримати консультацію.